

Ailede Yaşlı Bakım Rolünü Üstlenen Kadınların Bakıma İlişkin Görüşleri: Giresun İli Örneği

Gülşah DOĞANAY*
Seval GÜVEN⁺

Öz

Bu çalışma, Giresun ilinde, yaşlı akrabalarına bakım veren kadınların bakım ile ilgili görüşlerine yönelik yaklaşımlarını belirleme amacıyla planlanmıştır. Kadınların bu konudaki görüşleri yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile 15 katılımcı aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırma Nitel araştırma desenlerinden Fenomenolojik yaklaşımla yapılmıştır. Elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın amacı yaşlı bakım yükünün kadınlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ile ilgili görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; katılımcı kadınların, “fiziksel”, “sosyal”, “psikolojik” ve “ekonomik” gibi olumsuz yük yaklaşımları belirlenmiştir. Katılımcıların olumlu yük yaklaşımları ise; “Psikolojik etki”, “kültürel etki”, “Dinsel ve manevi mükâfat” ve “ekonomik katkı” olarak tespit edilmiştir. Kadınlar aldıkları bu sorumluluk hakkında görüşlerini belirtirken, yaşlı bakımının sevgi, sabır, hoşgörü ile yapılması gerektiği vurgusunda bulunmuşlar, ancak çoğu zaman özellikle sabırlarının az olduğu konusunda şikâyet etmişlerdir. Yaşlı bakımı ile hâkim düşüncenin yaşlılara çocukların bakması ancak devletin de birçok konuda destek olması gerektiği görüşü dikkat çekmiştir. Bu çalışma giderek yaşlanan Türkiye nüfusuna yönelik yaklaşımlarının belirlenmesi açısından da önemlidir. Giresun örnekleminde ailede yaşlı bireylere bakım veren kadınların görüşlerinin tespit edilmesi geleceğe yönelik yaşlı nüfusu ve bakımı ile ilgili yaklaşımların belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Yaşlı bakımı, Kadın sorunları, Evde Yaşlı bakımı, Yaşlı bakımı ile ilgili sorunlar.

Women Assuming Care of the Elderly in the Family and Their Opinions: Example of Giresun Province in Turkey

Abstract

This study was designed to determine the approaches of the women assuming care of their elderly relatives towards their opinions on such care. The opinions of the women were collected from 15 participants who were interviewed in semi-structured interviews. The study utilizes the phenomenological approach which is a qualitative research design. The findings were analyzed through content analysis method. The main objective of the study is to determine the opinion of women, who assume care of the elderly, on the negative and positive impacts of such care. Assessment of the findings of this research revealed that participant women consider such care as a negative burden in “physical”, “social”, “psychological” and “economical” terms. The participants consider “psychological effects”, “cultural effects”, that it is “religiously and morally rewarding” and “economic contributions” as positive impacts of giving such care. When talking about the responsibilities they assumed, the women highlighted that giving care to the elderly requires love, compassion, patience and high tolerance but they also complained that most of the time they lack sufficient patience. It appears that most of the participants affirm that the offspring should take care of their elders, but the state should also provide more support for such care. This study is also relevant for determination of approaches towards Turkey’s population which grows older day by day. In the example of Giresun, determination of the opinions and views of women who take primary responsibility in elderly care, will certainly contribute in determination of the future approaches to be adopted concerning the elderly population and elderly care.

Keywords: Elderly care, Women's issues, Elderly Home Care.

Received/Geliş: 01.08.2019

Accepted/Kabul: 08.11.2019

*Öğr.Gör. Giresun Üniversitesi, TBMYO, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Harita Kadastro Programı, gdoganay61@hotmail.com, [0000-0002-7456-8788](https://orcid.org/0000-0002-7456-8788)

⁺ Dr. Öğr. Üyesi Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri, seguven@hacettepe.edu.tr, [0000-0002-4239-1404](https://orcid.org/0000-0002-4239-1404)

(Makale türü: araştırma makalesi)

Giriş

Farklı bilim alanların inceleme konusuna giren yaşlanma ve buna bağlı gelişen toplumsal, sosyal ve psikolojik sorunlar bu alandaki çalışmalara ilgiyi artırmaktadır. Yaşlı bilimi; (Gerontoloji) yaşlanma ile oluşan biyolojik ve psikolojik değişiklikler ile toplumdaki sosyolojik değişiklikleri ekonomik ve çevresel boyutları ile inceleyen bilimdir (Yamana, Akdeniza, Howeb, 2010). Yaşlanmanın biyolojik özelliği yanında toplumsal ve kültürel bir olgu olması, bireyleri, aileleri, toplumu ve ekonomiyi etkilemektedir. Bu nedenle sosyal ve siyasal yapının bu olguya bağlı olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Nazlı, 2016).

TÜİK'e (2018) göre, Türkiye'de yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Buna bağlı olarak; "yaşlı nüfus olarak tanımlanan 65 yaş ve üzerindeki nüfusun oranının 2018 yılında %8,7, 2023'te %10,2, 2040'da %16,3, 2060'ta %22,6 ve 2080'de %25,6" olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de yaşam süresinin uzaması ve yaşlı nüfus oranının artması nedeniyle yaşlanan kişilerin bakım sorunları da gittikçe önemli bir konu haline gelmektedir. Yaşlı bakımı resmi bakım ve gayri resmi bakım olarak ayrılır. Yani yaşlılar ile ilgili bakım işleri devlet veya devlet kontrolündeki özel kurumlarda ya da resmi olmayan aile veya diğer kişiler tarafından yerine getirilmektedir (Adak, 2003). Yaşlı nüfusun sayıca artması ile yaşamda beklentilerde de artmaktadır. Son yıllarda, yaşlıların nasıl ve kimler tarafından bakıldığı ile ilgili yapılan çalışmalar yaşlı bakıcılığını ailedeki bakıcılar ve profesyonel bakıcılar olarak ayırmış ve bu bağlamda incelemiştir (Walker, Pratt, Eddy, 1995; Yen, Zhou, Bashford, 2002).

Yaşlılık, kişilerin gelir azalmasına da neden olan sosyal bir olgudur. Yaşlılıkta gelir azlığı ya da yoksulluğu yaşlı bakımını zorlaştıran ve ekonomiye yük oluşturan bir sosyal güvenlik sorunudur (Karadeniz, Öztepe, 2013). Ancak, yaşlılığın insan yaşamında bir dönem olduğu ve gelecekte meydana gelmesi beklenen bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması zorunluluğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle yaşlılık döneminde bakıma muhtaç olan yaşlıların bakım sorumluluğu sadece ailelerine bırakılmamalıdır (Yağcıoğlu,2009). Sosyal güvenlik alanındaki düzenlemeler artırılmalıdır. Böylece toplum içerisinde var olan ölüme yakın olma duygusundan uzaklaşan yaşlıların varlığı ve "yaşam doyumu" yüksek yaşlı bireylerin geliştirilmesi toplumsal gelişimi de olumlu anlamda etkileyecektir (İçli, 2010).

Geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşlı bakımı daha çok aile ile çözülmeye çalışılmıştır. Ancak yaşlı bakımının istenilen verimlilikte olması için evde ve aile tarafından yapılan bakımının da desteklenmesi ve profesyonel anlamda düzenlenmesi gerekmektedir (Bahar, Parlar, 2007). Bu bağlamda, yaşlıların evde ya da herhangi bir kurumda korunması, bakım ve tedavi hizmetlerinin istenilen ölçüde olması için sosyal alt yapının ve bu konuda yetişmiş insan kaynaklarının oluşturulması ve ileriye dönük planların yapılması gerekir (Öztop, Şener, Güven, 2018). Alınacak önlemler içerisinde en önemlisi ise, yaşlı bakımının ev ortamında olmasıdır.

Yaşlı bireyler, alıştıkları ve hayatlarını geçirdikleri arkadaşları ile komşularının olduğu evlerinde yaşamak ve aileden olan bir bakıcı tarafından bakılmak isterler (Kalınkara, Kalaycı, 2017). Yaşlılıkta bakımı kimin yapacağı sorusu aynı zamanda kültürel kodlarla ilgilidir. Örneğin Türk toplumunda yaşlanan bireylerin çocukları tarafından bakım görüşü iki farklı kanıya göre şekillenmektedir. Bir görüş çocukları tarafından bakılmayı hak olarak görürken, diğer görüş ise çocukları tarafından bakılmayı isteme görüşünü yük olarak algılamaktadır (Aközer, Nuhurat, Say, 2011). Ancak bu iki farklı görüşe rağmen, toplumsal olarak hala yaşlı anne ya da babanın bakım yükümlülüğü çocuklar ve akrabalar aittir (Selçuk, Avcı, 2016). Çünkü yaşlılıkta bakıma ihtiyaç duyan bireylerin kim tarafından bakılması gerektiği görüşü, Türk toplumunda yaygın olarak “erkek çocuğun” bakması gerektiğidir (Güven, Şener ve Gürsoy, 2011). Geleneksel ve yaygın görüşlerden biri olan anne ve babaya “erkek evlat” bakar yaklaşımı, sadece yaşlılık için değil sosyal ve ekonomik bir boyutu olan geniş bir olgudur. Fakat her ne kadar bakım erkek evlada ait bir sorumluluk olarak görülse de yaşlılara bakımın daha çok kadınlar tarafından yapıldığı bilinen bir gerçektir. Kadınlar birçok kültürde yaşlı eşlerine, babalarına, annelerine, kayınpederine ya da gelin gittiği evdeki yaşlılara bakmakla yükümlü sayılmaktadır (Chao, Roth,2000; Mendez-Luck, Kenney, Wallace,2008; Arpacı,2009; Chan, Chui,2011).

Yaşlı bakım sorumluluğunu alan kadınların, daha çok orta yaş ve evli kadınlar olası dikkat çekicidir (Adak,2003; Arpacı 2009; Erdem,2005; Taşdelen, Ateş,2012; Özyeşil, Oluk, Çakmak 2014; Önür, 2015; Özkul, Kalaycı, Aslan, 2018). Ayrıca, engelli ve hasta yaşlılara yönelik gayri resmi bakıcılarının da ağırlıklı olarak kadın olduğu ve bu kadınların bakım verirken birçok sorun yaşadıkları yapılan araştırmalar ile belirlenmiştir (Stone, Cafferata, Sangl, 1986; Haley, 2003; Papastavrou, Kalokerinou, Papacostas, Tsangari, Sourtzi, 2007).

Yapılan çalışmalar yaşlıların kendi ev ortamlarında kalmayı ve yakınları tarafından bakım almayı tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Karahan, Güven, 2002). Yaşlıların, evlerinde bakım istekleri elbette yaşlı bireyler adına önemli bir gündemdir. Ancak yaşlı bakım sorumluluğunu üstlenen kadınlar için de kendi sosyal hayatlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri için birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Çünkü ailede yaşlı bakımı yüklenen kadınlar, genellikle ücretsiz olarak sosyal hizmet alanında önemli bir rol oynamaktadır. Çoğu araştırmacı kadınların refahı üzerindeki etkisine odaklanmış, genç kadınların istihdamı ve çocuk yetiştirme rolleri üzerinde durmuştur. Ancak orta yaşlı kadınların rollerinden olan yaşlı bakımına yeterince değinilmemiştir. Bu nedenle yaşlı bakım rolü ve yükünün kadınlar üzerindeki etkilerinin araştırılması önemlidir (Doress- Worters, 1994). Kadınların çoklu rolleri arasında olan yaşlı bakımı gayri resmi sosyal bir sermayedir (Hussin, Ismail, 2017). Bu bağlamda yaşlılara bakım veren kadınların bu yükü nasıl değerlendirdikleri ve yaşamlarındaki olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu Giresun ili örneğinde incelenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmanın verileri, Giresun ilinden seçilen 15 kadın üzerinden nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada gönüllü, yaşlı yakınlarına bakım veren 15 kadınla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak derinlemesine verilere ulaşılmıştır. Görüşmeler katılımcıların bilgilendirilmiş onamları alındıktan sonra istedikleri günde ve saatte çoğunlukla evlerinde yapılmıştır. Katılımcıların söylemleri, (kabul etmeyen 3 kadın hariç) ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler 2018-2019 yıl aralığında yapılmıştır. Araştırmada aşağıdaki konuları içeren bir görüşme formu kullanılarak yarı yapılandırılmış mülakat yoluyla veriler elde edilmiştir;

Kişisel bilgiler ve yaşlı bakımına başlama hikâyesi,

Yaşlı bakımı ile ilgili duygu, düşünceler ve kültürel yaklaşımlar,

Yaşlı bakımı yükü ile ilgili yaklaşımlar, inançlar ve sorunlar,

Yaşlı bakım faaliyetlerinin neler olduğu ve bu faaliyetler ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşler.

Görüşmeler en az 30 dakika en fazla 50 dakika sürmüştür. Görüşmecilerin ses kayıtlarının alınması sürecinde, her görüşmeci için hazırlanan görüşme formları üzerine araştırmacı tarafından gözlem notlar alınmıştır. Veri analizi yapılırken, katılımcı sayısı kadar isimleri ve soy isimlerinin baş harfleri kullanılarak doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Çalışma Grubu ve Özellikleri

Görüşmecilerin yaşları 38 - 58 arasında olup farklı eğitim gruplarından oluşmaktadır. Okuma yazma bilmeyen (1 kişi), ilkokul, (7 kişi), ortaokul (2kişi), lise (3kişi), üniversite (1kişi), doktora (1kişi) olmak üzere toplam 15 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların 11'i kayınpeder ve kayınpederlerine bakmaktadırlar. Anne veya babasına bakan katılımcı kadın sayısı 4 kişidir. Katılımcılar bakım verdikleri kişilerle aynı evde ya da aile apartmanında birlikte yaşamaktadırlar. Katılımcılardan 2 kadın düşük gelirleri nedeniyle, 1 kadın ise eşinden boşandığı için hiçbir geliri olmadığını ve devletin verdiği bakım ücreti ile yaşamlarını sürdürdüklerini belirtmişlerdir (E.K, E.Y, E.S). Katılımcıların bakım verdikleri kişilerin yaşları; 69 -70- (1'er kişi), 72 (2 kişi), 80 -83 (1'er kişi), 85 (2 kişi), 87-88 (1'er kişi), 90 (5 kişi), 92 (1 kişi) olmak üzere toplam 18'dir. Kadın katılımcılardan üçü hem kayınpeder hem de kayınpederlerine bakmaktadır. Bakım verilen yaşlılardan ikisi Parkinson hastası, dördü Alzheimer hastasıdır. Yaşlılardan dördü yatağa bağımlı yaşamakta bir yaşlının ise aşırı kilolu olduğu için hareket etmede zorluk yaşadığı belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji (olgubilim) kullanılarak yapılmıştır. Bu desen ile elde edilen veriler daha geniş ve derin açıklamalar elde etmek için nitel araştırma veri analizinden biri olan içerik analizi yapılarak elde edilmiştir. Araştırmadan elde

edilen veriler tekrarlan belli kavramlardan kodlar, kodlardan kategoriler belirlenerek temalar oluşturulmuş ve elde edilen bu temalar tablolara dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır. Araştırmada katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırma sonunda, kadınların yaşlı bakımı ile ilgili görüşleri olumlu ve olumsuz olmak üzere 5 tema bulunmuştur. Olumsuz görüşler; “sosyal sorunlar”, “psikolojik sorunlar”, “fiziksel sorunlar”, “ekonomik sorunlar” ve “hiçbir sorun yaşamayanlar” olarak sınıflandırılmıştır. Yaşlı bakımı ile ilgili olumlu görüşleri ise; “Psikolojik etki”, “kültürel etki”, “dini ve manevi mükâfat kazanama”, “ekonomik katkı”, “hiçbir olumlu yanı yok” temalarından oluşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcı kadınların olumsuz yük yaklaşımları (n=15)

Yükler	Kadın sayısı
Sosyal sorunlar	13
Psikolojik sorunlar	10
Fiziksel sorunlar	3
Ekonomik sorunlar	4
Hiçbir sorun yaşamadım	1

Tablo 1’deki bulgulara göre ailede yaşlı bakımı veren kadınların olumsuz yük yaklaşımların çoğunluğu sosyal sorunlar (13 kişi) ile psikolojik sorunlar (10 kişi) olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal sorunlar

Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde evde yaşlı bakım rolünü üstlenen kadınların sosyal hayatlarında birçok sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Bunlar;

- 1-Arkadaş ve komşularla olan kadın günlerine katılamama,
- 2- Kendine ait hayatlarının olmaması,
- 3-Ev işlerini yetiştirememe,
- 4-Düğün ve özel etkinliklere katılamama,
- 5- Özel hayatlarının olmaması,

6-Ağır hastalık ya da atak dönemlerinde yaşlılarla ilgilenmek dışında herhangi bir sosyal etkinliğe zamanlarının olmaması.

N.Y., Kendi hayatımı hiç yaşamadım. Hep onun hayatını yaşadım. Kayınvalidem karakter olarak baskın bir karakterdi. Temizlik yaparken zorlanırdım. Daha yeni yaptın yapma derdi. Bir yere gitsem misafirliği ya da çarşıya pazara çabuk gel derdi. Özgür değildim rahat değildim. En zor iş altını temizlemek ama vicdan işi sık sık temizlemek lazım merhametim çok yoksa yapmazdım. Yalnız olsaydım asla bakamazdım. Yaşlıya bakım için mutlaka iki kişi olmalı. Yani mutlaka bakım için bir bakıcı ya da bir akraba yardım etmeli. Eşim ve görümcem olmasaydı

asla bakamazdım. Çünkü her işim kalırdı. Ev iş, yemek, temizlik yetiştiremezdim. Günlerim var çoğu zaman gidemiyorum.

N.T., Çalışan bir kadın olduğum için yaşlı bakımı zor kendinize zaman ayıramıyorsunuz. Aklim hep evde iş çıkışı bir yere gidemem kendime ayıracak özel bir zamanım yok.

M.A., Evden çıkamamak çıksam da kafam rahat değil. Sosyal hayatım yok hep evdeyim. Çarşıya pazara gitsem hemen eve dönme düşüncesi rahatsız ediyor.

E.Y., Anneme bakmasaydım okuma öğrenmek isterdim okumam yazmam yok... Kuran okumak isterdim. Ama hiçbir yere çıkamam annemi aç ve ıslak bırakamamam. Günüm ona bakmakla geçiyor.

E.K., Hayatımız kısıtlı gezmeye bir yere gidemiyorsun bir cenaze olsa kadın ise ben erkekse kocam gidiyor. Gelinim yaşlı var diye bize gelmiyor.

N.Y., 30 Yıldır en büyük hayalim, evden çıkıp hiç aklımda bir şey olmadan bir günümü geçirmek gezmek dolaşmak. Çünkü en ufak evden ayrılmam da bile akılım hep evde, bir an önce eve dönmek var.

Psikolojik sorunlar

Yaşlı yakınlarına bakım veren kadınlar, psikolojilerinin bozulduğunu bu nedenle doktora girdiklerini ve değişen sürelerde ilaç kullandıkları belirlenmiştir. Bazı katılımcılar ise son zamanlarda sinirsel ve psikolojik olarak kendilerini iyi hissetmediklerini ve yine doktora gidip ilaç almaları gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların belirttikleri psikolojik sorunlar ise şunlardır;

- 1-Panik atak,
- 2-Depresyon,
- 3- Aşırı sinirli ve mutsuz hissetme,
- 4-Özgür ve rahat olamamak,
- 5-Stres, üzüntü, kaygı,
- 6- Psikolojik ilaçlar ve yan etkileri,
- 7- İyi bakamıyorum düşüncesi,
- 8- Bende böyle olacağım düşüncesi ile karmaşık duygular ve kaygı.

L.K., Yaşlıların psikolojisi bozuk olabiliyor. Sürekli evdeler o durumları beni üzüyor ve gelecekte bende böyle mi olacağım diye düşünüp üzüliyorum.

N.D., Tek başıma 90 yaşındaki kayınvalideme bakıyorum. Eşim iyi bakamıyorsun diye konuşuyor. Sürekli bu benim sinirlerimi bozuyor. İlaç kullanıyorum. Psikolojik ilaç yoksa daha gergin olurum. İlaçlar beni rahatlatıyor. Kayınvalidem çok konuşuyor. Hala tarla işi yapmak istiyor. Sürekli konuşması beni rahatsız ediyor. Eşimde gereksiz konuşuyor. Koyduğum yemeğe laf ediyor annesinin yanında erkeklik taşıyor.

E.F., *Çok sinirliyim psikolojim bozuk ilaç kullanıyorum. Onun yüzünden panik atak oldum. Yaşlılar çok konuşuyor. Her şeye konuşuyor. Sinirlerim çok bozuk.*

E.S., *Onlara bağımlı oluyorsun evden çıkamıyorsun her şeye karışıyorlar. Çok sinirleniyorum hiçbir şeye tahammülüm kalmıyor. Psikolojim bozuk ilaç kullanıyorum. Eşimle kavgalarımız oluyor annenle sen ilgilen diyorum.*

E.Y., *İlaç kullandım psikolojik ilaç ancak beni çok uyuttular işlerim hep kaldı bırakmak zorunda kaldım.*

A.F., *Devamlı doktor istiyor. Her gün gitsek gitmeyeyim demez. Sinirsel olarak rahatsız bu durumu bizi de etkiliyor. Her şeye karışıp konuşuyor bu benim sinirlerimi çok yıprattı sinirsel migrenim oluştu. Önceleri hiçbir şey de diyemiyordum içime ata ata sinir hastası oldum. Şimdi çok takmamaya çalışıyorum. Ama zamanında beni çok yıprattı şimdi yemek yapamıyor yürüyemiyor. İlgilenmek zorundayım. Ona kızamıyorsun dertleşmek için dökmek için eşime anlatıyor, ona kızıyorum. Eşimde beni anlamayınca iyice sinirlerim bozuluyor. Oysa ben ona anasını kötülemek için değil, benim ne çektiğimi anlatsın yardımcı olsun diye anlatıyorum hatta sakın gidip anana bunu yapmışsın deme diyorum kırılır yaşlı diyorum. Âmâ beni dinleyen kim. Özgür değilsin gerçi şimdi çok takıp dinlemiyorum. Yine de hayatın ona göre, ayarlanıyor. Sinirlerim çok yıprandı ilaç kullanıyorum.*

H.Y., *Özgürlüğünüz sınırlı daha yorgunsunuz. Daha streslisiniz. Eşimin psikolojisi bozuldu ilaç alıyor. Hayatınız tamamen değişiyor. Şimdi yatağa bağımlı daha kolay yedirme içirme altını temizleme hastalığın ilk atak dönemlerinde (Alzheimer hastası) bizi tanımiyordu, bastonla eşimi dövmeye kalktı, beni taciz ediyor demeye başlayıp bağırıyordu. Eşime bunlar çok ağır geldi.*

E.Y., *Uzun hastalık dönemlerinde hastanede ya da evde tek başıma kayınvalideme bakıyorum. O zamanlarda telefonlara bile bakmıyorum kimse ile konuşmak istemiyorum.*

Fiziksel sorunlar

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde fiziksel sorunlara sahip kadınların çoğunluğu, yatağa bağlı olarak yaşamını sürdüren yaşlara bakım veren kadınlarda olduğu tespit edilmiştir. Özellikle yataktan kaldırma, çevirme ya da banyo yaptırma aşamalarının zorlu olduğu ve buna bağlı olarak aşağıda yer alan sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

- 1-Sırt ağrısı,
- 2-Aşırı yorulmak ve yorgun hissetmek,
- 3- Çeşitli kas ağrıları,
- 4-Uykunun sık sık bölünmesi, iyi uyumamak.

Kadınlar yukarıda bahsi geçen bakım işlerini yaparken özellikle banyo yaptırma işleminde çok zorlandıklarını ve bu işin tek başına yapılacak bir iş olmadığını belirtmiş ve diğer çocuklar, elti, görümce ya da eşlerinin yardımı ile yaptıklarını vurgulamışlardır.

N.T., *Geceleri uyku çok bölünüyor. Sık sık uyandırıyor. Çok konuşuyor çalıştığım için çok zorlanıyorum, çok yoruluyorum. Yardımcı yok. Aklım hep evde kalıyor eve gidince tüm gün evde yalnız olduğu için bizimle konuşmak istiyor. Ama biz konuşup dinleyemiyoruz. Yaşlılar tamamen kendine odaklı yaşıyor.*

E.S., *Banyosu zor tek yaptırıyorum, görümcem yardım ediyor sırt ağrım var.*

E.Y., *Annem yatalak bebek gibi bakım ve temizlik gerektiriyor tek başıma kaldırıp indirmek zor. Ben de 55 yaşındayım güçlü değilim her yerim ağrıyor.*

Ekonomik sorunlar

Veriler değerlendirildiğinde katılımcıların bazı ekonomik sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunlar;

- 1-Çalışma hayatlarına son vermek,
- 2- Yaşlı bakım masraflarının çok olması (özel hastane isteği, ilaç masrafı, özel yiyecek içecekler vb),
- 3- Uygun büyüklükte ve yeterli sayıda odası olmayan ev,
- 4- Yapılan harcamalar için hesap sorulması.

M.A., *Annem bana ve bizde kalmaya alıştığı için kimseye gitmiyor. Bu nedenle ve hasta olduğu için işimden ayrıldım. Devlet bizim durumumuzda olan kişilere sigortalarını vermeli. Kardeşlerim yardımcı olmuyor. Maddi sıkıntılarım oluyor.*

N.D., *Yeterli imkânlarımız ve paramız yok. Kayınvalidemin kendine ait bir odası yok mutfakta yatıp kalkıyor. Bu evimizde sorun. Mutfakta işi olan çok ses girip çıkıyor, kendine ait bir odası olmaması bizi ve onu rahatsız ediyor. Yaşlının kendine ait bir odası olmalı.*

E.A., *Yaşlılara çocukları bakmalı ancak devlet maddi destek olmalı, ilaç masrafı çok durmadan özel doktora gitmek istiyor. Devlet ilaç masrafını karşılamalı. Maddi sorununuz varsa yaşlılara bakmak çok zor benim sinirlerim bozuldu.*

E.Y., *Hiçbir gelirim yok sadece devletin verdiği bakım parası alıyorum, eşimden ayrıldım. Bir kızım var Samsun'da üniversiteye gidiyor. Maddi sıkıntılarım çok ne yapayım. Annemi bakım evinde bırakamazdım kardeşlerim bırakmıştı her yeri yara bere içerisinde idi. Aldım şimdi ben bakıyorum. Bebek gibi altını temizliyorum sadece süt yoğurt yiyiyor. Onlarda para. Ama her şey para değil.*

Hiçbir sorunu olmamak

Görüşmeden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, bir katılımcı yaşlı bakım sürecinde, hiçbir sorun yaşamadığını belirtmiştir (Tablo:1).

N.T., *Benim için hiç olumsuz yanı yok hayata olumlu bakıyorum tarlam, bağım, bahçem, seram var ineğim, tavuklarım var sürekli evde kalıp birbirimizi bunaltmıyoruz. Evde sürekli kapalı kalsam belki sorunlar yaşardım. Onlarla ilgileniyorum. Allah herkese ana, babasına bakmayı nasip etsin. Bazı yaşlılar çok konuşuyor ağızları durmuyor. Benimkiler çok karışmıyor. Çünkü biliyorlar bir ben varım onlara bakacak o yüzden çok kısıtlama yok bu konuda rahatım. Bana olumsuz bir şey söylediklerinde kafası öyle kotarıyor o yüzden öyle söylüyor düşünüp kafaya takıp üzülmiyorum. Ben hayata mutlu bakıyorum.*

Tablo 2: Katılımcı kadınların olumlu yük yaklaşımları (n=15)

Yükler	Kadın sayısı
Psikolojik etki	9
Kültürel etki	9
Dini ve manevi mükâfat	7
Ekonomik katkı	3
Hiçbir olumlu yanı yok	2

Tablo 2'deki veriler değerlendirildiğinde katılımcıların yaşlı bakımı ile ilgili olumlu görüşlerinin psikolojik (9 kişi) ve kültürel (9 kişi) temalarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Psikolojik Etki

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde aile içinde yaşlılara bakım veren katılımcı kadınların olumlu psikolojik duygulara sahip oldukları gözlemlenmiştir:

- 1-Yaşlılara bakım verdikleri için kendilerini merhametli ve huzurlu hissettikleri,
- 2-Vicdanen rahat oldukları,
- 3-Bakım verdikleri yaşlıların mutlu olmalarına bağlı olarak kendilerini mutlu hissettikleri belirlenmiştir.

L.K., *Onlara bakmak bana huzur veriyor. Onlara yardım etmem ve bakmam onları mutlu ediyor. O zaman bende mutlu oluyorum. Ancak hastalık dönemleri beni bunaltıyor. Üzüntü ve strese giriyorum niye böyle oldular? Diye! Dört kardeşim var ancak keşke bir kız kardeşim olsa diyorum. Bu sorumluluğu paylaşsa diye. Kadınlar daha iyi bakıyor. Ancak bazen tam tersi de oluyor kızlar bakmayıp erkler bakıyor. Yine de kadınlar daha çok bakıyor.*

N.Y., *Otuz beş yıldır beraber yaşıyoruz, alıştım seviyorum onu bugüne kadar baktım şimdi bir yıldır Alzheimer oldu. Şimdi de (3 aydır) yatalak sonuna kadar bakacağım. Vicdanen rahat ve huzurluyum. Çünkü iyi baktım.*

E.S., *Baktığım için mutlu ve huzurluyum.*

M.A., *Anneme bakmak çok güzel bir duygu bir bebek gibi sadece kucağına alıp sevmiyorsun ama sevgi hissi çok fazla. Kucağıma alıp sevmiyorum ama içten seviyorum.*

E.Y., *Baktığım için memnunum muthuyum, huzurluyum*

A.D. *Onlar bize baktı, çocuklarıma baktı. Hele annemin hakkını ödeyemem iyi ki baktım şimdi hayatımda yok! Şimdi de babama bakıyorum vicdanen çok rahatım.*

Kültürel Etki

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde katılımcıların kültürel olarak olumlu yaklaşımları ise şunlardır:

1-Yaşlılara bakım vermenin gelecek nesillere iyi örnek teşkil ettiğini ve yaşlandıkları takdirde çocuklarının da onlara bakacaklarını,

2- Yaşlıların geçmişle değerler sistemi ve aile tarihi açısından bağ oluşturmaları,

3-Bakım veren kadınlar bakım verdikleri yaşlı yakınlarından birçok şey öğrendiklerini (çocuk bakımı, yemek yapımı, vb) ve onların tecrübelerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir.

4- Yaşlıların yaşadığı evlerin şenlendiği ve bereket getireceği görüşü ise dikkat çekicidir.

L.K., *Yaşlanmak çok zor. Biz onlara bakıyoruz inşallah bizim çocuklarda bunu görür bize bakar.*

N.D., *Eski hayat hikayeleri çok güzel. Tarihi seviyorum o yüzden onların anlatımı çok hoşuma gidiyor. Maneviyatı duaları hep evde. l Mutfağın bereketi evin huzuru.*

N.T., *Yaşlı evi neşeli oluyor gelen giden çok oluyor. Yaşlı olan ev civil civil oluyor.*

A.T., *Çocuklarıma baktı, çocuk bakımını ondan öğrendim. Tecrübeleri birçok şeyi ondan öğrendim yemek yapmayı ondan öğrendim. Daha iyi durumdayken çocukları ona bırakıp gezmelere giderdim.*

N.T., *Birçok konuda onun tecrübelerinden tecrübe kazandım. Geleceğimi düşünüp çocuklarıma doğru örnek oluyorum.*

H.Y., *Büyük evi olduk. Bayramlarımız daha coşkulu geçiyor. Evimiz şenlendi.*

Dini ve manevi mükâfat

Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, katılımcı kadınların dini inançları gereği, yaşlı yakınları ile ilgilenmenin ve bakım vermenin onlara sağladığı “olumlu kazanımlarından” sıkça bahsettikleri tespit edilmiştir.

Katılımcı kadınların yaşlılara bakım verme ile ilgili olumlu görüşleri ise şunlardır;

1-Allah katında mükâfat kazanma,

2-Allah’ın emrini yerine getirme,

3-Öbür dünyada rahat etme,

4-Bu sorumluluğun diğer dünya kazanımı için bir sınav olduğunu düşünme,

5- Bakım verdikleri için yaşlı anne ve baba duası almak ve kötülüklerden korunduğunu düşünmek,

6- İstemeseler de Allah rızası için yaşlı aile üyelerine bakım vermek.

L.K., *Baktığım ve iyi baktığım inşallah, Allaha katında mükâfatım olacak.*

N.D., *Duasını almak bana yetiyor. Yıllardır seninle yaşadım kızım deyip bana yakınlık gösterdiğinde dua ettiğinde bu bana yetiyor.*

N.T., *Öbür dünya için olumlu güzel bir şey bu bir sınav olarak görüyorum. Yarın bürgün bizde yaşlanacağız kendi geleceğimizi görüp düşünüyorum. Bu yüzden yaşlılara bakmalıyız. Çünkü bizde öyle olacağız. Yaşlılara iyi bakarsak öbür dünyada mükâfat olacak.*

H.Y., *Bir anne olduğu için bakıyorum. Allah rızası için bakıyorum Allah görüyor. Tırnaklarını kesmek sorun yedirmek sorun kaldırmak yatırmak zor. “Banyo yaptırmak zor”. İnşallah öbür dünyada rahat ederiz.*

Ekonomik katkı

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, bazı katılımcılar için yaşlı bakımının, ekonomik yönden kazanımları olduğu belirlenmiştir. Bunlar;

- 1-Emekli maaşını almak ve kullanmak,
- 2- Yaşlı bireylerin sahip oldukları, mal varlığının bakım verdikleri için onlara verilmesi,
- 3-Devletin, verdiği para ve diğer yardımların kullanılması olarak belirlenmiştir.

E.S., *Maddi olarak yararı var, devlet para verdiği ve 65 yaş parası olumlu yanı ihtiyaçları ve gelen giden çok oluyor harcamam kolay oldu.*

E.K., *Dedenin yaptığı tüm mallar bize kaldı biz bakıyoruz diye zamanında üzerimize yaptı. Bakım paralarını alıyorum. Kızımın Engelli parası da var.*

H.Y., *Maddi yönü var beni umarım yanlış anlamazsınız ama bunu söylemeliyim kayınvalidemin maaşı var bunu biz kullanıyoruz. Bu da maddi olarak bir destektir.*

Hiçbir Olumlu yanı yok

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, hiçbir olumlu yönü olmadığını belirten iki katılımcı tespit edilmiştir (Tablo:2).

E.A., *Hiç mutlu olmadım. Hiç olumlu yanı yok, ne olumlu yanı olacak? Mutsuzum ve sinirlerim çok bozuk. Etiler olarak hiçbirimiz bakmak istemiyoruz. Zamanında bize az çektirmedi. Şimdi yaşlandı ancak hala ağzı durmuyor.*

E. F., *Hiçbir olumlu yanı yok. Ben de bir kayınvalideyim kimse kimseye bakmasın. Devlet baksın ya da yurtlarda kalsınlar. Onun yüzünden panik atak oldum.*

Sonuç ve Tartışma

Toplumsal olarak kadınlar, kendilerine yüklenen birçok sorumluluğun yanında yaşlı bakım yükünü de taşımaktadır. Bu çalışmada kadınların yaşlı bakım yüklerinin, olumlu ve olumsuz etkileri belirlenmiştir. Çalışma sonucunda, ev kadınlarının, tüm ev işleri, eşleri ve çocukları ile ilgilenme, çalışan kadınların ise iş yükümlülükleri yanında ailedeki yaşlı bireylere bakmakla da yükümlü oldukları ve bu durumdan şikâyet ettikleri tespit edilmiştir. Çalışma sahası olan Giresun'un tarım şehri olması nedeniyle kadınların yukarıda bahsi geçen işlerinin yanında fındık

tarımı başta olmak üzere diğer bazı tarım ürünleri yetiştirme ve bakım işleri de bulunmaktadır. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcı kadınların bakım verdikleri yaşlılar ile ilgili günlük aktivitelerinin yoğun olduğu ve bu duruma bağlı olarak sosyal ve psikolojik sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Katılımcı kadınların yaşlılarla ilgili günlük bakım sorumlulukları ise şunlardır;

- 1-Yaşlılara yemek yedirmek ve onların düzenli olarak ilaçlarını almalarını sağlamak,
- 2-Yaşlıların banyo ve kişisel bakımlarını yerine getirmek,
- 3-Yaşlıları sürekli gözlemek; düşme, yaralanma ve altına kaçırma durumlarını takip etmek ve korumak,
- 4-Yaşlılar sürekli doktora gitmek istedikleri için onları sık sık hastaneye götürmek,
- 5-Özel durumu olan yani hasta ve yatağa bağımlı yaşlı hastalara karşı özel bakımda bulunmak.

Katılımcı kadınların, yaşlı bakımı konusunda herhangi bir eğitim almadıkları belirlenmiştir. Bakımla ilgili yaşadıkları zorluklarda ise; eş, kardeş ya da elti, görümce gibi akrabalarından yardım aldıkları ancak bu yardımların da sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Yaşlı bakımının çok zor olduğu; bu işin ancak sevgi, saygı, hoşgörü ve özellikle sabırla yapılması gerektiği ve bu zorluklara rağmen, “*biz bakmalıyız yani çocukları bakmalı*” sonucu dikkat çekicidir. Bakım konusunda kendilerini mecbur hissetmeleri ve yaşadıkları zorluklara rağmen yaşlılara bakım vermenin katılımcılar açısından kültürel ve psikolojik olumlama yaptıkları belirlenmiştir.

Kadınlara yüklenen bu sorumluluk ve bakım yükünün neden olduğu sorunlar birçok toplumda araştırılmakta ve benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Tayvanlı kadınların kayınpeder ya da kayınvalide bakım yüklerini, inceleyen çalışma, kadınların, kültürel nedenlerden dolayı ağır şekilde etkilendiği ve zor koşullar altında kocalarının anne ya da babası ile ilgilendikleri tespit edilmiştir. Bakım işleri arasında günlük konfor sağlamak, banyo yaptırmak, giydirmek veya beslemek kadının görevi sayılmaktadır. Kültürel olarak beslenen inançlar, bir kadının dindarlığını kayınbaba ve kaynaya bakım rolünü yerine getirmesi ile ölçülür hale getirmiştir (Chao, Roth, 2000). Kadınlar kültürel olarak yaşlılara bakım vermekle yükümlü tutulmaktadır. Kadınlara yüklenen bu sorumluluk fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak kadınları etkilemektedir (Adak, 2003). Tüm bu etkiler göz ardı edilerek yaşlı bakım rolü birçok kültürde olduğu gibi ülkemizde de kadınların yapması gereken bir görev ve dini bir yükümlülük (Allah'ın emri) olarak algılanmakta ve kabul görmektedir.

Mexico City banliyösünde kadınların yaşlı akrabalara bakım yükünü araştıran çalışmada bakıcıların duygusal veya fiziksel bazı olumsuz durumlar yaşadıkları belirlenmiştir (Mendez-Luck, Kennedy, Wallace, 2008). Tamer'e (2017), Trabzon'da yaşlı hastalara bakan kadınların yaşadıkları sorunlar arasında düğüne, cenazeye ya da çarşı pazara gidemedikleri, komşuluk gibi

sosyal ilişkilerinin olmadığı, kişisel bakım gerektiren “kuaför” gibi ihtiyaçları için bile evlerinden çıkmadıklarını vurgulanmıştır. Bu araştırmada dikkat çeken diğer bir bulgu ise evde yaşlı hasta bakım rolünü üstlenen kadınların psikolojik sorunlar yaşadıkları ancak dinen sevap kazandıkları için mutlu olduklarını belirtmeleridir. Elde ettiğimiz veriler sonucunda kadınların yaşadıkları sorunları örtmek, kendilerini mutlu ve huzurlu hissetmek için dini ve kültürel anlamda olumlama yapmaları bu alanda yapılan diğer çalışmalarla örtüşen bir sonuçtur. Yine benzer şekilde Çapan (2016), yaşlılarla yaşamanın strese neden olduğunu ve buna bağlı olarak bazı sorunların ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bu sorunlar; aile ilişkilerinin bozulması, iş çatışması, iş kaybı, ekonomik sorunlar, benlik kaybı vb. gibi sorunlardır.

Sonuç olarak, kadınların çoğunlukla bu sorumluluğu isteyip istemedikleri düşünülmeden toplumsal olarak bu görev kadınlara yüklenmiştir. Anne ve babaya “erkek evlat” bakar görüşü ise çalışmanın verileri değerlendirildiğinde tartışmalı bir görüştür. Çünkü yaşlılar toplumun genel sosyokültürel algısı bağlamında her ne kadar, erkek evlat evinde kalıyor olsalar da, evde yaşayan yaşlı aile bireyine bakım veren ve yaşlı bireyin sorumluluğunu psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak büyük oranda üstlenen kişi evin gelini olarak bir kadındır. Kadınlara yüklenen bu sorumluluk kadınlara içsel çatışmalar yaşatmakta yani olumlu ve olumsuz duyguları aynı anda yaşamalarına neden olmaktadır. Kadınlar yaşadıkları bu karmaşık duygular sonucunda kültürel, dinsel ve psikolojik olumlama geliştirerek hayatlarına devam etmektedirler. Kadınlara verilen bu yükün olumsuz etkilerinin azaltılması bağlamında, yaşlı gündüz bakım evleri kurulmalı yaşlılara bu bakım evlerinde yaşatları ile vakit geçirecekleri ortamlar sunulmalıdır. Gündüz bakım evlerinin açılması, bakım veren kadınların özellikle çalışan kadınların sosyal yaşamlarını kolaylaştırıcaktır. Yatağa bağımlı hastalar için ise evde bakım hizmetleri geliştirilmeli ve ailelere banyo ve kişisel bakım konusunda eğitilmiş uzman kişilerden destek alma imkânları sunulmalıdır.

Kaynakça

- Adak, D. (2003). Yaşlıların gayri resmi bakıcıları: Kadınlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(6),81-90
- Aközer, M., Nuhurat, C., & Say, Ş. (2011). Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 27(27), 103-128.
- Arpacı, F. (2009). Yaşlıya bakan kadınların bakım yüklerinin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2(1), 61-72.
- Bahar, A., & Parlar, S. (2007). Yaşlılık ve evde bakım. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 32-39.
- Chan, C. L., & Chui, E. W. (2011). Association between cultural factors and the caregiving burden for Chinese spousal caregivers of frail elderly in Hong Kong. *Aging & Mental Health*, 15(4), 500-509.

- Chao, S. Y., & Roth, P. (2000). The experiences of Taiwanese women caring for parents-in-law. *Journal of Advanced Nursing*, 31(3), 631-638.
- Çapan, B. E. (2016). Yaşlı ile birlikte yaşamak: stres ve başa çıkma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9(2), 33-47.
- Doress-Worters, P. B. (1994). Adding elder care to women's multiple roles: A critical review of the caregiver stress and multiple roles literatures. *Sex Roles*, 31(9-10), 597-616.
- Erdem, M. (2005). Yaşlıya bakım verme. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 101-106.
- Güven, S., Şener, A., & Gürsoy, N. (2011). Women's views on old age. *International Journal of the Humanities*, 9(5), 78-90
- Haley, W. E. (2003). Family caregivers of elderly patients with cancer: understanding and minimizing the burden of care. *The Journal of Supportive Oncology*, 1(4 Suppl 2), 25-9.
- Hussein, S., & Ismail, M. (2017). Ageing and elderly care in the Arab region: Policy challenges and opportunities. *Ageing International*, 42(3), 274-289.
- İçli, G. (2010). Yaşlılar ve yaşlılığın değerlendirilmesi: Denizli ili üzerine niteliksel bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 3(1-2), 1-13.
- Kalınkara, V., & Kalaycı, I. (2017). Yaşlıya evde bakım hizmeti veren bireylerde yaşam doyumu, bakım yükü ve tükenmişlik. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 19-39.
- Karadeniz, O., & Öztepe, N. D. (2013). Türkiye'de yaşlı yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 38(3), 77-100.
- Karahan, A., & Güven, S. (2002). Yaşlılıkta evde bakım. *Turkish Journal of Geriatrics*, 5(4), 155-159.
- Mendez-Luck, C. A., Kennedy, D. P., & Wallace, S. P. (2008). Concepts of burden in giving care to older relatives: A study of female caregivers in a Mexico City neighborhood. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 23(3), 265-282.
- Nazlı, A. (2016). Yaşlanma, birey ve toplum: Yaşlanmaya sosyolojik bakış. *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek sayı),1-5.
- Önür, H. (2015). Toplumsal cinsiyet ekseninde yaşlı bakımı. Jass pb, [http://dx. doi. org/10.9761/JASSS2955](http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2955), (37), 185-202.
- Özkul, M., & Kalaycı, I. (2018). Enformel bir iş ve istihdam alanı olarak yaşlı bakıcılığı: yaşlı yakınları ile bakıcı ilişkilerinde yaşanan sorunlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 1-27.
- Öztop, H., Şener, A., & Güven, S. (2008). Evde bakımın yaşlı ve aile açısından olumlu ve olumsuz yönleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 39-49.

- Özyeşil, Z., Oluk, A., & Çakmak, D. (2014). Yaşlı hastalara bakım verme yükünün durumluk-sürekli kaygıyı yordama düzeyi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15(1), 39-45.
- Papastavrou, E., Kalokerinou, A., Papacostas, S. S., Tsangari, H., & Sourtzi, P. (2007). Caring for a relative with dementia: family caregiver burden. *Journal of Advanced Nursing*, 58(5), 446-457.
- Selçuk, K. T., & Avcı, D. (2016). Kronik hastalığa sahip yaşlılara bakım verenlerde bakım yükü ve etkileyen etmenler. *SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-9.
- Stone, R., Cafferata, G. L., & Sangl, J. (1987). Caregivers of the frail elderly: A national profile. *The Gerontologist*, 27(5), 616-626.
- Tamer, M. G. (2017). Yaşlı hastalarına bakım veren kadınların deneyimleri ışığında “evde bakım hizmetinin” değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (26), 157-186.
- Taşdelen, P. & Ateş, M. (2012). Evde bakım gerektiren hastaların bakım gereksinimleri ile bakım verenlerin yükünün değerlendirilmesi, *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 9 (3), 22-29
- Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK (2018). Nüfus projeksiyonları, <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 25.03.2018 tarihinde ulaşılmıştır.
- Walker, A. J., Pratt, C. C., & Eddy, L. (1995). Informal caregiving to aging family members: A critical review. *Family Relations*, 44 (4),402-411.
- Yağcıoğlu, R. (2009). Sağlıklı yaşlanma ve sosyal hizmetler. *The Journal of Turkish Family Physician*, C, 3, 30-38.
- Yaman, H., Akdeniz, M., & Howe, J. (2010). GeroFam kavramı: Önümüzdeki demografik değişime yönelik bir çözüm önerisi. *GeroFam*, 1(1), 1-15.
- Yin, T., Zhou, Q., & Bashford, C. (2002). Burden on family members: caring for frail elderly a meta-analysis of interventions. *Nursing Research*, 51(3), 199-208.

Gülşah DOĞANAY, Seval GÜVEN

Ailede Yaşlı Bakım Rolünü Üstlenen Kadınların Bakıma İlişkin Görüşleri: Giresun İli Örneği
